

AZ ŐSMAGYAR ROVÁSÍRÁS — ÚJ TUDOMÁNYOS MEGVILÁGÍTÁSBAN.

Írta: *Hajnal István.*

MAGYAR ROVÁSÍRÁS legújabb emlékének felfedezését beszélvén el, Jakubovich Emilnek, nyelvtörténetünk tudós kutatójának szerző, hűvös hangú értekezésén is átüt az élmény izgolma: Egy külföldi könyvkereskedő hívta fel a figyelmet; a pársoros rovás-jegyzet táviratilag rendelt fényképe, felismerése az emlék jelentőségének, a minisztérium megmozgatása a dolog pénzügyi támogatására, gyorsvonati küldetések Bécsbe, hogy az árverés anyagából, amely már becsomagoltan London és Svájc felé útra készen állott, heves alkudozásokkal megszerezzék a nevezetes pergamentlapot — ez a párnapos színjáték 1933 novemberében mintegy huszonöt év tudományos fáradozásait koronázta meg, oly munkát, amely a magyar nemzet kultúr-öntudatát egy határozott, tiszta, erőteljes vonással gazdagította. A ma delelő magyar nemzedék még mint valami zavaros és kissé gyanus dologról hallott iskoláiban a rovásírásról, az 1910-es évekig még csak annyit tudtunk róla, hogy már középkori krónikásaink is emlegetik, mint székely különlegességet, s hogy az újkorban íróemberek hagyományozták egymásra ábécéjét és szabályait, részben titkosírásnak szánva; eredeti rovásos feljegyzést még nem ismertünk akkor s a tudomány is hajlamos volt arra, hogy kései irodalmi csinálmánynak tartsa a magyar rovásírást. Akkoriban Sebestyén Gyula emelte ismét komoly tudományos kérdéssé a dolgot, s a következő évtizedekben napvilágra került új emlékek gyér, töredékes, szűkszavú anyagát oly éles, következetes vizsgálat alá vette a tudósok egész sora, minden idevágó tudományág szempontjából, hogy ma véglegesen megállapított tény: az ősmagyarság egy nagy keleti írásos kultúrkörből szakadt Európába, írása kultúrképződmény, egyik ága az általános írásfejlődés világraszóló családájának, szerves, alkalmazkodó fejlődéssel a magyarság ázsiai s európai vándorlásai közben. S ezzel együtt jár minden következtetés, amit a modern szociológia az írásos társadalmakat illetőleg, szemben a primitívekkel, írástalanokkal levonni szokott.

A pozitív anyag, ami a kutatásnak rendelkezésére áll, még mindig igen csekély. Németh Gyula kis füzetének (A magyar rovásírás. 1934) összefoglalása szerint a hiteles emlékek a következők: 1. A «nikolsburgi kézirat», amelynek felfedezéséről főnntebb szoltunk, a rovásírás ábécéje, latinbetűs átírással, a XV. század közepéről. 2. A székelyderzsi (Udvarhely m.) templom falbontásakor előkerült téglá, belekarcolt s égetett rovásírással, «Miklós derzsi pap» szöveggel, ugyancsak a XV. század közepéről, de lehet, hogy még jóval régebből. 3. Marsigli olasz tudós feljegyzése, 1690 körül; ez a legterjedelmesebb emlék, egy rovásírással botról készült másolat: naptár, bibliából vett jegyzetek, ábécé, mind magyar és latin átírással. 4. A csíkszentmihályi templom egy 1501-ből dotált felirata, amely csak későbbi másolatokban maradt ránk, s amely a templom felszerelésén dolgozott mesterek nevét sorolja fel. 5. Konstantinápolyban, 1515-ben, a magyar követség egyik tagja vésett a «követek házában» falába három panaszos sort hosszú feltartóztatá-

suokról; a felirat azonban szintén csak másolatban, egy osztrák követségi tolmács feljegyzésében maradt fenn. 6. Az udvarhelymegyei Bögöz falu templomának régi, vakolat alól megszabadított falfestményén pár betűnyi kréta-feljegyzés, egy környékbeli úr neve, valószínűleg a XVI. század elejéről. 7. Az enlakai (szintén Udvarhely m.) templom festett famennyezetére rovásírással írta nevét a festő, az «Egy az Isten» jeligével, valószínűleg a XVII. század derekán. 8. A többi emlék mind újkori, irodalmi eredetű. Szamosközy István († 1612) két ízben használ rovásjegyeket, gyalázkodó kifejezések feljegyzésére. 9. Egy Telegdi János nevű szerző 1598-ban párlapos oktató bevezetést írt a rovásírás tudományába, kérdés-feleletekben tanítja az ábécét, s rovásírásban közli a Miatyánkot s Hiszekegyet. E művecske azonban csak későbbi másolatokban maradt ránk. 10. Egy ferences barát, Kájoni János, 1673-ban közöl egy ábécét, valószínűleg Telegdi művétől függetlenül.

Ez emlékeknek felét 1913 óta fedezték fel; jelentéktelennek látszó sorok, karcolások — mennyi hasonló kerülhetett volna elő, ha már emberöltők óta rendszeresen, tudományos vezetéssel, figyelhettük volna a felbukkanó apró maradványokat! Mint ahogyan Jakubovich vette többször tüzetes vizsgálat alá a legutóbbi években felfedezett három emléket és tette közzé tudományos eredményeit! A legutolsó, a «nikolsburgi ábécé», a kimutathatóan legrégebb is, az író toll a pergamenten utánozza a késsel való rovás technikájának minden formáját. A minden vonalkájában gondosan megvizsgált emlékeket ily módon sikerült beilleszteni a nemzetközi kutatásokba, amelyek az ázsiai nagy kultúrák történetével foglalkoznak, s amelyek többek között ép újabban fedezték fel a türk népek írásának több emlékét is. Németh Gyulának pedig sikerült az, amivel hazai s idegen tudósok sokáig hiába kísérleteztek, az úgynevezett «nagyszentmiklósi kincs» feliratainak megfejtése; kimutatnia azt, hogy besenyő írásról van szó, a nyugatázsiai türk írás egyik válfajáról. S kimutatta azt is, hogy ez a bessenyő írás közeli rokona a magyar rovásírásnak, amely tehát szintén a türk írások egyik válfaja s így végső eredetében, akár a görög-latin írás, az elő-ázsiai írásfejlődésnek kiágazása. Szerepel a magyar írásban egy-két jegy a szláv eredetű glagolita írásból, valamint a görög írásból is, az orosz síkságokon és a bizánci birodalom szomszédságában eltöltött évszázadok emlékeként. Főként a magánhangzók jegyeiben történt ez a gyarapodás; a türk írások általában véve csak a mássalhangzókat jelölik s így a magyar rovásírás fejlettebb, olvashatóbb fokot jelent, bár még korántsem jelez minden magánhangzót.

Mit jelentett ez az írás a társadalomra, a kultúréletre akkoriban? Csak a székelyek között találhattuk ugyan emlékeit, de most már kétségtelen, hogy az egész magyarságnak az őshazából hozott írása volt. A tulajdonképeni Magyarországon azonban rohamosan kiszorította a nyugati, keresztény latin írás, az Árpádkor végének krónikása már csak a székelyek írásának emlegeti. Itt azonban — ép úgy, mint az északeurópai népeknek rovásírása, amely a latin írásból eredt — az egész középkoron át eleven használatban állhatott; az emlékek mutatják, hogy futó, gyakorlati feljegyzésekre használták még az egyházi, tehát latin kultúra szféráiban is, a tudós latin írás mellett. Az újkorban feljegyzett ábécék és tankönyvecskék még mindig nyilvánvalóan gyakorlati célokat is szolgálnak, s nem csupán irodalmároknak, kuriózumokat megörökítő kedvteléseit. Az írás egész technikája, betűrendszere arra mutat, hogy használata igen elterjedt, népies volt, de mégis első-

sorban rövid, gyakorlati jegyzésekre s üzenetekre szolgálhatott, az élet általános nagy szóbeliségének segítségéül; mihelyt nem ismeretesek az írásjegyzet keletkezésének körülményei, céljai, igen nehéz annak olvasása, megfejtése is. Többé-kevésbé áll ez minden ázsiai írásra, amíg a teljesen a hanghoz idomuló betűírás ki nem alakult. Az ősmagyar írás azonban már erősen fejlett ez irányban, használata bizonyos nyelvtani tudatosságot feltételez. S ha a nomád társadalom kultúrtermékeit elsősorban az élőszó, az emlékezetbevézés örökítette is meg, az írásnak mégis igen erős lehetett a társadalomszervező szerepe, olyasféle, amilyen az angol rovásírásé is volt, még sok évszázaddal a kereszténységhez való csatlakozás után is; vidékek, törzsek igazgatása, vagyonok, szolgáltatások számadása, parancsok, kötelezettségek feljegyzése, de a magánélet apró dolgainak rendszeres vezetése is, mint pl. a naptárszámítás, valószínűleg állandóan használta az írást. Mindez szervessé tette a társadalmosodás állandó, alapvető mozgalmait s a magyarságot alkalmassá a magasabbfokú nyugati kultúra gyors befogadására.

JULES SUPERVIELLE:

UTAZÁS.

Egy égi hang a fellegekben sutorog:

«Megyek, csak várjatok rám!»

S az ember, akit váltogattak itt a bús korok

És minden koron röpködött és háborúskodott,

Már elveszett, midőn lehullt a hang, a partokon kopogván.

A tereken át ring egy bárka feketén,

Az éjszakát cipeli vastag fenekén;

Olykor kidől e vaksötét a végtelen vizen,

S nem látja senkisémet.

Négy égi táj felé, a sarkokig

Robognak hamis fejedelmek.

A szobrok rezes talpa csattog itt

És mint őrjáratok, az utcán menetelnek.

— *Sötét utas, megállj, hol az útleveled,*

Arcunkat elfödözzük, megfagyott a szeretet,

Mondjátok, él-e még valaki e világon?

— *Árnyék az árnyakon, ezek vagyunk mi, látom,*

S te látod-e, barátom,

A társadat, ki hordja már, (vagy hordja még?)

A holtak síri gyűrűjét.